

Waaruit bestaat het inhoudelijke netwerk rondom de lerarenopleidingen?

Marco Snoek

Het inhoudelijk netwerk, c.q. de kennisinfrastructuur voor de lerarenopleidingen is complex en verdeeld over een groot aantal bronnen. Door de grote diversiteit van kennisgebieden en van organisaties en stakeholders is er geen sprake van een eenduidige kennisinfrastructuur die de totale kennis rond het opleiden van leraren ontsluit. Dat maakt het lastig voor (beginnende) lerarenopleiders om kennis en informatie eenvoudig te vinden en om goed op de hoogte te blijven van relevante ontwikkelingen.

De ontwikkeling van de kennisbasis voor lerarenopleiders door de VELON is een poging om die brede kennisinfrastructuur te ontsluiten. Ook de inrichting van landelijke expertisecentra voor de lerarenopleidingen heeft tot doel om de kennisinfrastructuur te versterken.

Hieronder wordt een groot aantal (met name digitale) bronnen genoemd die deel uitmaken van de nog versnipperde kennisinfrastructuur rond het opleiden van leraren.

Vak en vakdidactiek

Een belangrijke bron voor de inhoud van de HBO-lerarenopleidingen is de in 2009 ontwikkelde kennisbank voor de pabo en tweedegraads lerarenopleidingen.

- Kennisbases HBO-bachelor-lerarenopleidingen: www.hbo-raad.nl/component/content/article/29/570

Deze site bevat de kennisbases voor de tweedegraads lerarenopleidingen voor de talen, de beta-vakken en de gammavakken en de kennisbases Nederlandse taal en rekenen-wiskunde voor de pabo. Dit zal nog aangevuld worden met kennisbases voor de nog ontbrekende vakken.

In 2007 zijn met financiële steun van de overheid landelijke expertisecentra ingericht rond de verschillende kennisdomeinen van de lerarenopleidingen. Doel was om de landelijke kennis rond (vak)didactiek te borgen. De landelijke expertisecentra spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van de (vak)didactiek rond de verschillende vakken(clusters).

- Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken
www.expertisecentrum-mmv.nl/index.php
- Landelijk Expertisecentrum Economie & Handel
www.expertisecentrumconomie.nl/
- Landelijk Expertisecentrum Lerarenopleidingen Wiskunde & Rekenen
www.elwier.nl/
- Landelijk Expertisecentrum Moderne Vreemde Talen
www.hum.leidenuniv.nl/expertisecentrum-mvt/
- Landelijk Expertisecentrum Nederlands & Diversiteit LEONED
www.leoned.nl/
- Landelijk Expertisecentrum Natuurwetenschap en Techniek Ecent
www.ecent.nl

- Landelijk Expertisecentrum Onderwijs & Zorg LEOZ
www.leoz.nl

Daarnaast bestaan er nog vakverenigingen rond de verschillende schoolvakken en rond specifieke groepen van opleiders.

- Platform Vakverenigingen Voortgezet Onderwijs: www.platformvvvo.nl
Het Platform VVVO vormt de koepel voor de vakvereniging voor de verschillende vakken in het voortgezet onderwijs. Deze vakverenigingen ondersteunen hun leden bij de ontwikkeling en kennisdeling ten aanzien van vakinhouden en vakdidactische aanpakken binnen hun vakken. Ook vakdidactici van de lerarenopleidingen zijn vaak lid van deze vakverenigingen om bij te dragen aan ontwikkeling van de vakdidactiek. De meeste vakverenigingen hebben hun eigen website en tijdschrift.
- Vlaams-Nederlandse Vereniging voor Lerarenopleiders primair onderwijs NT2: www.lopon2.net
LOPON² is een Vlaams-Nederlands netwerk van lerarenopleiders Nederlands en Nederlands als tweede taal voor het primair onderwijs. Meerdere Nederlandse PABO's en Vlaamse lerarenopleidingen werken hierin samen.

Leren van leraren

Rond het leren van leraren is een landelijk expertisecentrum ingericht: het Expertisecentrum Leren van Docenten. Een belangrijk onderdeel van de website van dit expertisecentrum is de ontsluiting van een groot aantal publicaties over het leren en opleiden van leraren.

- Expertisecentrum Leren van Docenten:
www.expertisecentrumlerenvandocenten.nl

Het Ruud de Moorcentrum van de Open Universiteit heeft verschillende instrumenten ontwikkeld die lerarenopleidingen en scholen kunnen gebruiken bij de opleiding en professionele ontwikkeling van docenten.

- Ruud de Moor Centrum: <http://portal.rdmc.ou.nl/portal-live/portal>

Algemene opleidingsdidactiek

Een belangrijk thema bij de inhoudelijke ontwikkeling van lerarenopleidingen is 'Opleiden-in-de-school'. Er is momenteel geen overkoepelende kennisbank waar ervaringen met Opleiden-in-de-school gebundeld worden. Wel publiceren veel academische opleidingsscholen hun ervaringen en producten op hun eigen websites. Een overzicht van die projecten en websites is te vinden op:

- www.senternovem.nl/academischeopleidingsschool/links/index.asp

SURF, de ICT-provider voor het hoger onderwijs heeft veel materiaal over gebruik van e-learning en digitale onderwijstools in het hoger onderwijs. Speciale community-sites zijn gericht op gebruik van digitale video, toetsen, portfolio's en leeromgevingen in het onderwijs:

- www.surf.nl/nl/Pages/Thema.aspx?Thema=E-learning%20en%20onderwijstools

De kennisbasis ICT voor leraren in het voortgezet onderwijs en MBO is ontwikkeld door ADEF:

- www.leroweb.nl/docs/lero/kennisbasis-ict.pdf

Toetswijzer is een onderdeel van Kennisnet en wordt verzorgd door het CITO. De site bevat een speciaal onderdeel voor leraren(opleidingen) met informatie rond assessments:

- <http://toetswijzer.kennisnet.nl>

Onderwijspraktijk

Verschillende bronnen bieden relevant onderwijsmateriaal dat te gebruiken is binnen de lerarenopleidingen.

Interessante videobronnen zijn:

- Leraar 24, onderwijs-videocommunity voor het delen van filmpjes. Veel materiaal is gemaakt in opdracht van de beheerders: SBL, Teleac en het Ruud de Moor Centrum: www.leraar24.nl
- SURFmedia, met onder andere bronnen van het Nederlands Instituut voor Beeld en geluid www.surfmedia.nl
- Teleblik: video en geluidsportal voor het onderwijs (account is noodzakelijk): www.teleblik.nl

Communities waarin lesmaterialen en –ideeën gedeeld worden:

- Kennisnet, de onderwijscommunity voor leerlingen, leraren en directies: www.kennisnet.nl
- Wikiwijs, voor het delen van lesmaterialen (HO-deel is nog in ontwikkeling): www.wikiwijs.nl

Overige bronnen

- Nationaal Onderwijsmuseum Rotterdam: www.onderwijsmuseum.nl
- Geheugen van Nederland - Beeldbank: www.geheugenvannederland.nl
Speciale beeldbank met fotomateriaal, waaronder een speciaal deel voor het onderwijs.

Onderzoek

Zowel binnen universiteiten als hogescholen wordt in toenemende mate onderzoek gedaan naar onderwijs, leren en lerarenopleidingen.

Via verschillende subsidiestromen wordt dit onderzoek gefaciliteerd.

Belangrijkste financieringsbron is de programmaraad voor Onderwijsonderzoek PROO, onderdeel van NWO. Binnen PROO lopen verschillende onderzoeksprogramma's.

- www.nwo.nl/nwohome.nsf/pages/NWOP_5T8JY8

Andere onderzoeksprojecten vanuit NWO op het terrein van onderwijs en leren hebben betrekking op cohort onderzoek voor het primair en voortgezet onderwijs en beleidsonderzoek voor het primair onderwijs.

Informatie over onderzoek dat door de universitaire lerarenopleidingen wordt uitgevoerd kan worden gevonden op:

- <http://www.onderwijscentrum.vu.nl/nl/research/index.asp>
- <http://www.iclon.leidenuniv.nl/onderzoek/>
- <http://www.rug.nl/uocg/onderzoek/index>
- <http://www.ru.nl/ils/onderzoek/onderzoeksprogramma/>
- <http://www.ilo.uva.nl/>
- <http://www.uu.nl/NL/faculteiten/ivlos/onderzoeknaardoceren/Pages/default.aspx>
- <http://www.esoe.nl/onderzoek/>
- <http://www.utwente.nl/elan/onderzoek/>
- <http://www.tnw.tudelft.nl/live/pagina.jsp?id=5e32039b-22f1-4a7d-a100-1fb43d0f676a&lang=en>

Binnen hogescholen wordt praktijkonderzoek uitgevoerd binnen lectoraten. Lectoren hebben meest hun eigen webpagina's binnen sites van hogescholen. Een overzicht van alle lectoraten is te vinden op de website van het Forum voor Praktijkgericht Onderzoek

- www.lectoraten.nl

Daarnaast zijn van sommige lectoraten producten te vinden binnen algemene repositories, zoals de kennisbank van de HBO-raad:

- www.hbo-kennisbank.nl

Organisaties en *communities* die actief zijn op het terrein van onderwijsonderzoek zijn:

- Vereniging voor Onderwijsresearch VOR (met als Vlaamse tegenhanger het Vlaams Forum voor Onderwijsonderzoek (VFO). De VOR kent verschillende divisies, waaronder één die zich richt op lerarenopleiding en leraarsgedrag.
Conferentie: Onderwijs Research dagen (ORD)
Tijdschrift: Pedagogische Studiën
Website: www.vorsite.nl
- Binnen de VELON bestaat een werkgroep Onderzoek. Deze werkgroep werkt nauw samen met de divisie lerarenopleiding en leraarsgedrag van de VOR. De werkgroep heeft tot doel een platform te bieden aan lerarenopleiders die bezig zijn met (actie) onderzoek binnen de lerarenopleidingen of betrokken zijn bij de ontwikkeling van de onderzoekslijn binnen het curriculum van de lerarenopleidingen.
Website: http://www.velon.nl/over_de_velon/werkgroepen_projectgroepen
- Binnen de universitaire wereld bestaan verschillende onderzoeksscholen, waaronder het Interuniversitair Centrum voor Onderwijsonderzoek ICO. Deze onderzoeksschool heeft tot doel om de kwaliteit van onderwijsonderzoek te stimuleren, onder andere door het aanbieden van trainingen voor onderzoekers. Leden van ICO moeten voldoen aan specifieke kwalitatieve en kwantitatieve eisen t.a.v. onderzoek.
Website: www.ou.nl/ico

Ter ondersteuning van innovatie in scholen zijn specifieke onderzoeksprogramma's gestart in nauwe samenwerking met de beroepspraktijk:

- Durven-Delen-Doen: Dit project stimuleert en faciliteert kwaliteitsverbetering in het voortgezet onderwijs door innovaties, afkomstig van scholen zelf, wetenschappelijk te onderzoeken en onderbouwen. Het project is een initiatief

van de VO-raad en bevordert het delen van kennis tussen scholen.

Website: www.durvandelendoen.nl

- Het programma Onderwijs Bewijs stimuleert de ontwikkeling van 'evidence-based' onderwijs. Het doel is om via wetenschappelijke experimenten kennis te verzamelen over wat werkt en niet werkt in het onderwijs.

Website: www.onderwijsbewijs.nl

Belangrijke internationale netwerken zijn

- European Educational Research Association EERA
Conferentie: European Conference on Education Research ECER
Tijdschrift: European Education Research Journal
Website: www.eera-ecer.eu
- European Association for Research on Learning and Instruction EARLI
Conferenties: EARLI Biennial, JURE
Tijdschriften: Learning and Instruction; Educational Research Review
Website: www.earli.org
- American Educational Research Association AERA
Conferentie: AERA Annual Meeting
Tijdschrift: Educational Researcher
Website: <http://www.aera.net/>
- International Study Association on Teachers and Teaching ISATT
Conferentie: Biannual ISATT Conference
Tijdschrift: Teachers and Teaching: Theory and Practice
Website: www.isatt.org

Netwerken die vooral interessant zijn voor lerarenopleiders die onderzoek willen doen naar hun eigen praktijk:

- Collaborative Action Research Network NL (CARN)
Tijdschrift: Educational Action Research
Website: www.carn-nl.nl
- S-STEP Self Study in Teacher Education Practices
Special Interest Group van de American Education Research Association rond praktijkonderzoek en zelfstudie door lerarenopleiders.
Tijdschrift: Studying Teacher Education
Website: <http://s-step.wikispaces.com/>

Beleid

Met betrekking tot het beleid rond de lerarenopleidingen is er een groot aantal organisaties actief die elk vaak hun eigen website of publicatiereeks hebben.

- Ministerie van OCW: www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw

Werkgeversorganisaties

- HBO-raad: www.hbo-raad.nl

Website van de HBO-raad met informatie over instroom, relevante ontwikkelingen rond de lerarenopleidingen en een nieuwsbrief voor de sector hoger pedagogisch onderwijs (aanmelden via Katz@hbo-raad.nl).

- Paboweb: www.paboweb.nl
Website van het landelijk pabo-platform LOBO
- Leroweb: www.leroweb.nl
Website van ADEF rond de tweedegraads lerarenopleidingen
- Universitaire Lerarenopleidingen: www.universitairelerarenopleidingen.nl
- PO-raad: www.poraad.nl
- VO-raad: www.vo-raad.nl
- MBO-raad: www.mбораad.nl

Werknemersorganisaties

- Algemene Onderwijsbond AOb: www.aob.nl
- CNV onderwijs: www.cnvo.nl

Overige organisaties

- Lerarenweb: www.lerarenweb.nl
Site van het SBL rond bekwaamheid(seisen) van leraren
- Onderwijsraad: www.onderwijsraad.nl
Website van de Onderwijsraad met adviezen, studies en andere publicaties

Portals

- Scienceguide: www.scienceguide.nl
Een belangrijke bron voor actuele beleidsdiscussies in het hoger onderwijs in het algemeen, met een speciaal onderdeel rond de lerarenopleidingen.

Onderwijsarbeidsmarkt

Belangrijke bron rond de onderwijsarbeidsmarkt is het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt SBO.

- Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt - kennisportal van SBO: www.sboinfo.nl
Kennisportal rond de onderwijsarbeidsmarkt met onder andere gegevens over arbeidsmarktsituatie in het onderwijs, publicaties, vergelijkingen met andere landen, etc.
- Statistieken Arbeidsmarkt Onderwijssectoren: www.stamos.nl
Kwantitatieve database over de omvang en de kwaliteit van de onderwijsarbeidsmarkt.

Daarnaast publiceert OCW jaarlijks de nota Werken in het onderwijs met gegevens over in-, door- en uitstroom in het lerarenberoep en over de toekomstige behoefte aan leraren.

- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/onderwijspersoneel>
OCW website rond arbeidsmarkt met o.a. de nota's Werken in het Onderwijs 2010, informatie over bekwaamheideisen en informatie voor geïnteresseerden die leraar willen worden.

Internationaal

Er zijn verschillende internationale en buitenlandse netwerken en *communities* die specifiek gericht zijn op lerarenopleidingen. De meeste netwerken organiseren jaarlijkse conferenties en sommige geven ook een eigen tijdschrift uit.

- Vereniging voor Lerarenopleiders in Vlaanderen (VELOV).
Tijdschrift: Tijdschrift voor lerarenopleiders (i.s.m. de VELON)
Website: www.lerarenopleiders-vlaanderen.be/
- Association for Teacher Education in Europe (ATEE).
Tijdschrift: European Journal of Teacher Education
Website: www.atee1.org
- Association of Teacher Educators ATE (VS):
Journal: Action in Teacher education
Website: www.ate1.org
Beroepsstandaard: <http://www.ate1.org/pubs/Standards.cfm>
- European Network on Teacher Education Policies (ENTEPE), Europese beleidsnetwerk rond lerarenopleidingen (voornamelijk vertegenwoordigers van ministeries)
Website: <http://entepe.bildung.hessen.de>
- Teacher Education Policy in Europe Network (TEPE)
Europees netwerk van opleiders en onderzoekers rond (kwaliteit van) lerarenopleidingen
Website: <http://tepe.wordpress.com/>
- European Teacher Education Network (ETEN)
Website: http://www.eten-online.org/modules/sjt_events/
- American Association of Colleges for Teacher Education (AACTE)
Journal: Journal of Teacher Education
Website: <http://www.aacte.org/>
- International Professional development Association (IPDA)
Journal: Professional Development in Education
Website: www.ipda.org.uk
- International Society for Technology in Education (ISTE):
Journal: Journal of Digital Learning in Teacher Education
Website: www.iste.org
- National Council for Accreditation of Teacher Education (NCATE)
Website: www.ncate.org
met o.a. Standards for professional development schools:
www.ncate.org/documents/pdsStandards.pdf
- The Mofet Institute: Israelisch instituut voor de professionalisering en ondersteuning van lerarenopleiders met toegang tot veel bronnen:
<http://itec.macam.ac.il/portal/>

Tijdschriften gericht op lerarenopleiders

Binnen het Nederlandse taalgebied zijn er verschillende tijdschriften die specifiek gericht zijn op de lerarenopleidingen of het hoger onderwijs

- Tijdschrift voor Lerarenopleiders. Gezamenlijke uitgave van VELON en VELOV.
- Pedagogische Studiën. Onderzoekstijdschrift van de Vereniging van Onderwijs
Website: http://www.vorsite.nl/nl/pedagogische_studien/
- Research VOR en het Vlaams Forum voor Onderwijsresearch VFO.
- Didaktief. Maandblad waarin in korte artikelen relevant onderzoek en beleidsthema's aan de orde komen
Website: <http://www.didaktief.nl/>
- Onderzoek van Onderwijs. Vakblad voor docenten Hoger Onderwijs met aandacht voor onderzoek in het hoger onderwijs en publicaties voor de uitkomsten van onderwijskundig en didactisch onderzoek in de praktijk van het hoger onderwijs. http://www.vangorcum.nl/NL_toonTijdschrift.asp?ID=3267
- Tijdschrift voor Hoger Onderwijs. Tijdschrift met onderzoekspublicaties over onderwijskunde, didactiek en organisatie van hoger onderwijs.

Internationale tijdschriften zijn vaak gekoppeld aan beroeps- en onderzoeksverenigingen. Abonnementen op deze tijdschriften zijn los vaak erg prijzig, maar gratis bij lidmaatschap van de betreffende vereniging. Veel (universiteits)bibliotheken hebben bovendien online toegang tot de digitale versies van de meeste tijdschriften.

- European Journal of Teacher Education: Tijdschrift van de Association for Teacher Education in Europe ATEE
- Journal of Teacher Education: Tijdschrift van de American Association of Colleges for Teacher Education AACTE
- Professional Development in Education: Tijdschrift van de International Professional Development Association IPDA
- Studying Teacher Education: Tijdschrift van S-STEP, Self Study in Teacher Education Practices.
- Teachers and Teaching: Theory and Practice: Tijdschrift van de International Study Association on Teachers and Teaching ISATT.
- Teaching and Teacher Education (TATE), uitgave van Elsevier
- Teaching Education, uitgave van Routledge/Taylor & Francis